

Gücün Edimselleştiği An: Tüm Yargıların Ötesinde Kıyametin Olumlanması

Çağdaş Emrah Çağlıyan*

Özet

Çağımız dünyasının getirdiği evreni algılama eğilimi, insan-merkezli bir karakter taşır ve bireysel özgürlüğe yönelik bir inanç doğurur. Bu algıya sahip kişiler bir yandan, kendilerini tüm eylem ve etkilenimlerine tümüyle egemen olarak görse de, karşılarında buldukları, her yönüyle onları tutsak eden, değiştiremeyecekleri bir dünyadır. Burada nasıl eyleme geçeceklerine yönelik yasalardan yoksun oldukları için duygu ve tutkuları tarafından sürüklenir, özgürlük sandıkları bir tutsaklığa gömülürler. Bunun karşısında ise; tüm olay ve olguların doğal ya da tanrısal belirlemce gerçekleştiğini savlayan bütüncül bir dünya algısı vardır. Spinoza'nın tek bir tözün varlığını kabul eden öğretisi, bu algıyı dışavuran önemli bir örnektir. Tek bir töz olarak Doğa ya da Tanrı¹'nin varlığı kabul edildiğinde, insana ait kavrayış, evreni yorumlamak için yetersiz kalır ve insana ait tüm yargılar geçersizleşir. Kötülük ya da haksızlıkla suçlanan olay ve olgular, tanrısal bir konuma erişilince ancak bir zorunluluklar ağı oluşturur; tek varlığın kendisi de buradaki güç etkileşiminden ibarettir. Bu doğrultuda, Spinoza'nın etik öğretisi de güç kavramı temelinde yükselir. Tüm varlıkların doğal belirleme tabi olduğu durumda herkes gücü uyarınca davranır ve gücünün ulaştığı her şeyi hakeder. İnsan ancak içinde bulunulan zorunluluk ağını kavradığında eylemlerinin yasalarını bularak edimsel özgürlüğe ulaşır. Zorunluluktan çıkan güç ve hak kavramlarına dayalı bu etik öğretinin en etkili biçimde dışavurulduğu örneklerden biri Kıyamet (Apocalypse Now, F.F. Coppola, 1979) filmidir. İnsan-merkezli olmayan bu öğreti, filmde tanrısal bir konuma yerleştirilen başkarakterlerce dile getirilmiştir. Bu doğrultuda, söz konusu film, karakter odaklı bir metin analizine tabi tutularak felsefi bir öğretinin sinemada somutlaşma şekli irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Güç, hak, etik, Spinoza, Kıyamet

* Yrd. Doç. Dr. Çağdaş Emrah Çağlıyan; Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü; İrtibat adresi: mental.tushe@gmail.com

¹ Metnimizin bütününde Doğa ve Tanrı kavramları, Spinoza'nın düşüncesiyle koşut olarak, eş anlamlı kullanılmıştır. Spinoza'nın öğretisi her ne kadar panteist temellere sahip olsa da, yaşadığı dönemin gereği olarak öğretisinin özeğindeki tek varlığı genellikle Tanrı olarak tanımlamıştır. Bu nedenle çalışmamızda, Tanrı ve Doğa'yı çoğunlukla bir arada kullanmak uygun bulunmuştur.

The Moment the Power Actualised: The Affirmation of the Apocalypse Beyond all the Judgements

Çağdaş Emrah Çağlıyan*

Abstract

Tendency of perceiving the universe brought by our age has an anthropocentric character and creates a dogma towards individual freedom. Although people with this faith see themselves dominant on all of their activities and influences, what they find out is a system, which totally captures their freedom and they are not capable of changing it. Since they lack of codes determining how they would act against this situation, they are dragged by their emotions and ambitions, and finally embed in a captivity they presume freedom. Against this perception, there is a holistic comprehension of the World, that claims all of the incidents and phenomena become fact by natural or divine determination. Spinoza's doctrine that hypostatizes only one substance is an important example that expresses this perception. If we affirm the existence of God or Nature as the only one substance, the perception of the human remain incapable to interpret the universe and all of the moral judgements become invalid. The events and the phenomena condemned with injustice and evilness constitute a web of obligations from the height of God; the one entity itself is composed of the interactions of power. In this direction, the ethic doctrine of Spinoza is based upon the concept of power. At the case, all of the creations are dependent on the natural determination, everyone act according to their power and deserve everything their power reach. Humans attain actual freedom, only if they comprehend the web of obligation they are in and find the codes for their actions. One of the movie examples manifests most effectively this ethic doctrine based upon the power and the right arose from the obligation is Apocalypse Now (F.F. Coppola, 1979). This un-anthropocentric doctrine is uttered by the protagonists in godlike positions. In this direction, aforesaid film is subjected to character-based text analysis and the way of concretising of a philosophical doctrine in cinema is examined.

Keywords: Power, right, ethic, Spinoza, Apocalypse Now

* Asst. Prof. Çağdaş Emrah Çağlıyan; Başkent University, Faculty of Communication, Department of Radio, Television and Cinema; Contact mail: mental.tushe@gmail.com

Giriş

Çağımız insanının yaşamında genellikle gözlemlenebilecek önemli bir olgu, tanıklık ettiği zulüm ve yıkım olaylarından, düzeyleri değişmekle birlikte, sıkıntı duymak ama içinde bulunduğu baskılayıcı ortamı dönüşüme uğratacak bir etkin güce sahip olamamaktır. Bu durumun nedenleri üzerine düşünüldüğünde, çağın tininin getirdiği dünya ve yaşam algısının önemli bir rolü olduğu görülebilir. Çünkü bu algı, bir yandan insanın bireysel özgürlüğe sahip olduğuna ilişkin bir sanrı üretirken öte yandan hiçbir biçimde içerisine tesir edemeyecekleri bir düzenek tarafından kuşatılmış olduklarını duyumsatacak ikircikli bir özelliği içerir. Bu noktada, bireysel özgürlüklerine olan inançları, kişilerin yalıtılmışlıklarını pekiştirirken, evrendeki tutsaklıklarına son verecek konuma gelmelerine asla izin vermez.

Dolayısıyla, insanları bireysel istençleriyle hareket eden özgür varlıklar olarak tasarlamamanın onların edimselliğini arttırmadığı görülmektedir. Modern anlamıyla bireysel özgürlüğe duyulan inanç genellikle, insanın tümüyle kendi bilinçli varlığına ait olmayan belirlenimlerden, konumdan yakınmasına, gerek evrene gerekse kendi varoluşuna ilişkin olumsuz bir tutum geliştirmesine neden olur. Bu noktada karşılaşıcağımız olası sorular şunlardır: İnsan varlığını edimsel kılacak olumlayıcı bir yaşam tasarımı ya da dünya algısına ulaşma olanağı bulunur mu ve böyle bir tasarım hangi temellerden çıkarsanabilir?

Böyle bir tasarıma erişebilmek için sonu olumsuzlamaya varan bir bireysellik yerine olumlayıcı bir bütüncüllüğe vurgu yapan bir düşünce dizgesinin izini sürmek gerekmektedir. Söz konusu bütüncüllüğe, belki de en kapsamlı yorumuyla Spinoza'da rastlayabiliriz. Spinoza'nın düşüncesinin temellendiği nokta, varolan tek bir tözün olduğudur, bu töz ise Doğa ya da Tanrı ile özdeştir (Copleston, 2013: 9), evrenin geriye kalan kısmı da ancak bu tek varlık aracılığıyla anlaşılabilir. Bu düşünceyi izlediğimizde, tek bir töze dayalı evren tasarımında insana özekselleşen (merkezi) bir konum vermenin ussal dayanaklarının sarsılacağı açıktır. Böyle bir tasarımda sonlu varlığa sahip insanı, bireyselliğinden, özvarlığından yola çıkarak değerlendirebilmemizin olanağı yoktur; onu artık ancak bütünselliğin içinde kapladığı yerden hareketle kavrayabiliriz.

Buradan çıkarsayabileceğimiz sonuç, insan odaklı bir evren tasarımından uzaklaşınca, bireysel özgürlüğe ilişkin önyargılı inancımızın sürekliliğini koruyamayacağıdır. Böylece, evrene yönelik uslamamamızda insani sınırlılıklarımızı aşmak, bakışımızı Doğa ya da Tanrı'nın düzeyine çıkarmak yönünde güdüleniriz. Belirli bir yüksekliğe eriştiğimizde artık kendimizi, Deleuze'ün belirttiği gibi, her zaman için bileşen ilişkiler içinde algılayabiliriz, çünkü "ebedi yasalar uyarınca bileşen bu ilişkilerin dışında hiçbir şey yoktur" (2011: 45). Bu dayanaklar üzerinde temellenmiş bir öğretinin alışlageldik biçimde, 'özgür' kişilere birtakım yasaklar koyarak onların edimselliğini budayan bir ahlaksal zemini yadsıyacağı açıktır. Peki, bütüncül temellerden yola çıkan bir etik anlayış, insanı özvarlığını açımlayabileceği şekilde etkin kılacak eylemlere olanak verebilir mi?

Kavrayışımızı varsıllaştıracak şekilde tanrısal bir konuma yerleşme çabamız, bizi benmerkezciliğin sınırlamalarından uzaklaştırır ve varoluşu olumlamamızı kolaylaştırır. Böyle bir evrede, yaşamdaki adaletsizlikten yakınmayı bırakıp haksızlık gibi görülen bir

edimin birtakım güç etkileşimlerinin zorunlu getirisi olduğunu idrak ederiz. Bu idrake doğru yönelirken ise gündelik yaşam etkinliklerimizden çok deneyimlediğimiz sanat yapıtlarından yararlanırız. Bu nedenle, çalışmamızın odağını oluşturan bu konuyu irdelerken, çağımızın en kitlesel şekilde deneyimlenen ve varoluşa ilişkin uslamamalarımızı besleyen bir sanat dalı olarak sinema elverişli bir ortam sunmaktadır. Bu anlamda, sinemanın ayırt edici niteliğini Deleuze'ün sözleriyle aktaracak olursak: "Daha çok dünyanın içinden bir gerçek dışına yönelen öteki sanatlardan farklı olarak sinema, dünyanın kendisini bir gerçek dışı ya da bir anlatı haline getirir: Sinemayla birlikte, bir imge dünyaya dönüşmez, dünyadır kendi imgesine dönüşen" (Deleuze, 2014: 83). Bir bakıma, bizzat yaşadığımız olgusal dünyadaki deneyimlerimiz, sinemada gerçek üstü bir niteliğe bürünür ve böylelikle gerçekliğe ilişkin düşünce ve kavrayışımız derinleşir. Konumuza dönersek, kahramanını tanrısal bir konuma yerleştiren ve Spinoza'nın "güç" ve "hak" temelli etik düşüncesini tanrılaşmış karakterinin ağzından seslendiren bir örnek olarak *Kıyamet (Apocalypse Now, Francis Ford Coppola, 1979)* filmi, tartışmamızı dayandıracığımız çözümleme için oldukça uygun görünmektedir.

1. Güç Temelli Etik Öğreti ve Düşünsel Art Alanı

İnsan özgürlüğüne ilişkin düşünürken ya da insan eylemleri için moral yasalar belirlerken rehber edinilebilecek dünya tasarımlarında ya evrendeki çeşitliliğe ya da çeşitliliğin içerdiği bütünlüğe, birliğe vurgu yapılarak uslamalara girilmektedir. Kavrama yapılan bu vurgu, eninde sonunda bireysel özgürlük düşüncesini getirecektir. Özgürlüğe duyulan inanç ise, erekselliği, eylemlerin belirli ereklere yönelik düzenlenişini, sorumluluğu içerir ve bu terimler temelinde şekillenen evren tasarımı, eninde sonunda bir çeşit ödevler ahlakı dayatarak insanı dizginlemeye çabalar. Bir'lik düşüncesi ise, benimsendiği şekliyle istenç özgürlüğünün yanulsamalı yanına dikkat çeker, özgürlüğü varoluşun yazgısallığından ayırmaz.

Spinoza'nın öğretisinde de dışavurulan birlik vurgusu, salt teorik alana sıkıştırılmakla kalmaz ve kılğısal (pratik) düzlemde de karşılıklarını bulur. Deleuze'ün belirttiği üzere: "Spinoza'da hayat, bir fikir ya da teori meselesi değildir. Bir varolma tarzı, tüm sıfatlarda bir ve aynı olan ebedi kiptir" (2011: 21). Spinoza, evreni "varolan tek bir birey" olarak kavrar ve bu evren, içerdiği "toplam devinim ve dinginlik oranıyla" tanımlanır; "sonsuzca bileşen tüm ilişkileri" kapsar (Deleuze, 2013: 234). Tüm evrenle özdeş olan tek varlık, ancak bu ilişkiler ağında somutlaşır.

Tüm evreni kuşatan ilişkiler ağı, tek bir varlık üzerinde temelleniyorsa, bu ilişkilerin insanın bilinçli varlığını aşan bir zorunluluğa sahip olması gerekir. Bilinç düzeyimizin yetersizliğinden dolayı rastlantısalmiş gibi algıladığımız olay ve olgular, bütüncül bir tekil varlık nezdinde tüm zorunluluklarıyla kavranırlar. Bu bağlamda, Spinoza'ya göre, en tekil ve bireysel yönleriyle görülen eylemler dahi zorunluluğa tabidirler, "Hiçbir varlık tabiatın önceden belirlenmiş düzeni, yani Tanrı'nın sonsuz yönetimi ve kararı dışında hiçbir şey yapmaz. Dolayısıyla, hiç kimse, Tanrı'nın özel bir çağrısı olmadan, ne kendine bir yaşama

usulü seçer, ne de herhangi bir şey yapar” (Spinoza, 2016: 84). Dolayısıyla, bu düşünce izleğinde asıl geçerli olan durum, tekil kişilerin birtakım eylemleri kendi özgür istençlerine dayanarak seçmesi olmayıp Tanrı ya da Doğa'nın belirli eylem ve yaşam biçimlerini birtakım tekil varlıklar aracılığıyla dışsallaştırmasıdır.

Spinoza, böylece evrendeki işleyişin temelindeki doğal zorunluluğa dikkat çeker ve bunun insanı edilgin kılan ruhsal dalgalanmalardan arındırmanın önünü açtığını; “Her şeyin doğru olarak tabiatın zorunluluğundan çıktığını bilen ve Tabiatın ezeli kanunları ve kurallarına göre bu sonuca ulaşan kimse, şüphesiz Kin, Alay etme, ya da Küçümsemeyi hak eden hiçbir şey bulmayacak ve hiç kimse için acıma duymayacaktır” sözleriyle vurgular (Spinoza, 2006: 236). Daha açık bir anlatımla, tek bir varlık, yani Tanrı-Doğa ile bağlantılı biçimde algılandığında, her türlü olgu ve oluşumun ardında bir geçerlilik ve doğruluk olduğu görülür. Böylece kişiler, tanıklık ettikleri ya da doğrudan deneyimledikleri durumlara yönelik edilgin duygulanımlara kapılmaktan korunur. Spinoza'nın ifadesiyle: “Ruh her şeyin zorunlu olduğunu ve sonsuz bir nedenler bağlantısı ile bir eser meydana getirmek ve var olmak için gerektirildiğini bilir; bu da şeyler hakkındaki bilgisiyse orantılı olarak, Ruhun duygulanımlarından daha az edilgin olmasına (...) neden olur” (2006: 270)². Özlü bir şekilde dile getirirsek, zorunluluğun bilgisi, tını, rastlantısallığın yol açabileceği her türlü edilgin durumdan koruma potansiyeli barındırır.

Bu noktada şu soruyu sorabiliriz: Her türlü etkileşim ve çarpışmanın tanrısal istenç doğrultusunda, zorunlu olarak gerçekleştiği bir uzamda, yine Tanrı'dan kaynaklandığı düşünülen ahlaksal buyrukların bir geçerliliği var mıdır? Spinoza, Tanrı'nın moral savlarını birer buyruk ya da yasa gibi yorumlamanın, aslında basit bir bilgisizliğe veya en azından bir yanlış anlamaya dayandığı görüşündedir³. Daha açık bir anlatımla: “Tanrı, yalnızca sıradan insanın kavrama yeteneğinin sınırları ve bilgi eksikliği yüzünden yasa koyucu ya da hükümdar gibi tanımlanabilir, adil, bağışlayıcı, vs. diye adlandırılabilir. Gerçekte Tanrı yalnızca tabiatının ve mükemmelliğinin zorunluluğuyla davranır ve her şeyi yönetir” (Spinoza, 2016: 103). Bu izlek üzerinden hareketle, tanrısal bir zorunlulukla açıklanan bir evrende, varolan biricik şey, tüm varlıkları kuşatan bir ilişkiselliktir; varlıklar bu ilişkiel düzlemde birbirlerine kıyaslarıyla tanımlanabilirler ama hiçbir şekilde yargılanamazlar. Böyle bir durumda ise, Deleuze'ün (2011) belirttiği üzere; artık İyilik'ten ya da Kötülük'ten söz edilemez; iyi-kötü ayrımı ancak görelî bir yarar-zarar düzleminde varolabilir.

Her türlü ödev ve buyruk düşüncesinin yadsındığı böyle bir durumda, insan eylemleri üzerinde etkili olan belirlenimlerin izini sürdüğümüzde, Spinoza'nın “doğal hak” kavramıyla

² Spinoza'nın burada vurgu yaptığı 'Ruh' üzerine düşündüğümüzde, bu kavramın psikanaliz için özekselleşen 'bilinçdışı' kavramının izdüşümü olduğunu görebiliriz. Spinoza, ruhun beden üzerinde etkili olduğu, bedeni yönlendirdiği görüşüne karşıdır; ona göre, bedenden ayrı olarak ruhun varlığı yoktur ve beden-ruh arasındaki etkileşim, her iki düzlemin eşit pay sahibi olduğu bir paralelizm çerçevesinde gerçekleşir. Dolayısıyla, buradaki ruh terimi, aşkın bir kavram olmayıp, Spinoza'nın Tanrı kavramında olduğu gibi, tümüyle içkin bir karakter taşır.

³ Spinoza'nın bu konudaki örneği, Adem'in elmayı yemesine yönelik engellemeye ilişkindir. Ona göre, Tanrı Adem'e bu eylemi yasaklamaz, yalnızca eylemin zarar verici sonuçları olacağını belirtir. İnsanın kısıtlı öngörüsü ve bütüncül bir bakıştan yoksunluğu, bu Tanrısal belirlenimi bir yasak gibi okumaya neden olur (Spinoza-Bylenbergh, 2015).

karşılaşırız. Bu kavram, Bir'lik düşüncesiyle yakından ilişkilidir ve "Tüm tabiatın evrensel gücü, bir arada ele alındıklarında tüm bireylerin oluşturduğu güçten başka bir şey değildir. Bunun sonucunda, her bireyin, gücü altında olan her şey üzerinde üstün bir hakkı vardır. Ya da her insanın hakkı kendisine ait belirlenmiş gücün uzandığı yere kadar uzanır" (Spinoza, 2016: 231). Dolayısıyla, insanlar eylemlerini gerçekleştirirken, aslında doğal yasaları takip etmektedir ve doğa yasaları onlara bu eylemleri gerçekleştirdikleri biçimiyle gerçekleştirmeleri için hak tanımıştır. Hiçbir varlık, doğa tarafından belirlendiğinden başka bir biçimde davranma olanağına -ve bu yüzden de hakkına- sahip değildir. Konuya ilişkin olarak Deleuze'ün ifadesi şu şekildedir:

"Verili etkilenişler tarafından ve belirli duygular altında varoluşa sürüp gitmek için yapmaya belirlendiğim her şey (benimle uyuşmayan yıkıma uğratmak, benim için yararlı olanı korumak) benim doğal hakkımdır. Bu hak, benim gücümle kesin olarak özdeştir; ve conatus, ilk temel, etker neden olup ereksel neden olmadığı için, her türlü erek düzeninden, her türlü ödev düşüncesinden bağımsızdır" (2011: 77).

Yukarıda anlatılanlar, Spinoza'nın düşüncesinde asıl vurgunun Doğa'nın saltık egemenliğine yapıldığını göstermektedir. Eğer Doğa, evrenin tüm katmanlarında zorunlu bir egemenlik sürdürüyorsa, bu durumda 'günah'tan söz ederek davranışları kısıtlamaya çalışmak usdışı bir hal almaktadır. Yani Doğa, her zaman günahı dışlar⁴. Aslında benzer bir uslamlamayı sonsuzlukla tanımlanan Tanrı düşüncesine yönelik olarak da yapabiliriz. Sonsuz varlık, tekil varlıklardan tümüyle ayrı bir varoluşa sahip olamaz, aksi takdirde bu sonlu varlıklarla kendini sınırlamış olur. Dolayısıyla sonsuzluğa sahip Tanrı, tekil varlıkların her birinde, çehresinin bir kısmını açılar. Bu çehre, sonsuz varlığa ait bir zorunluluk içereceğine göre, sınırsız gücün birtakım yasaklarla ve bunun dinsel karşılığı olan günahla hiçbir şekilde uzlaşamayacağı açıktır. Spinoza'nın sınırsız güce sahip tözünü ister Doğa ister Tanrı olarak değerlendirelim, bu konudaki mantıksal çıkarımlarımız değişim arzetmez. Öyleyse, günah, kendi içinde çelişkili ve olumsuz bir varlığa sahiptir. Bu durumda, kişiler, "Tanrı'ya karşı" bir eylemde bulunduğu ima ettiklerinde bunu ancak insana özgü bilgi ve kavrayış eksikliğinden dolayı yaparlar (Spinoza-Bylenbergh, 2015: 55).

Doğa ya da Tanrı'nın tümüyle zorunluluk taşıyan egemenliğini kabul etmek, kuşatıldığı ilişki ve etkileşim ağında insanın sorumluluk taşımadığı sonucunu çıkarmamıza olanak verir. Sorumluluğun olmadığı yerde ise artık bir ödevler ahlakından söz etmenin yolu yoktur. Ödev ve yasaklarla biçimlendirilmediği durumda, insan ilişkilerini düzenleyen ve bu ilişkilerden hareketle tanımlanan temel kavram güç olacaktır. Tüm varlıklar, kendilerini güçleri oranında en uygun şekilde var etmeye çalışır; içine girdikleri ilişki ve etkilenişler güçleriyle orantılı biçimde belirlenir. Bu durumda, ödev tümüyle işlevsizleşir ve gücün kendini dışsallaştırması, eylemsel ifadesini bulması için aracı konumuna geriler. Öyleyse, haklar, ödev ve yükümlülüklerden çıkarsanamaz, yalnızca güçten çıkarsanabilir: "İnsanın gücü yapabildiği şey, yapabildiği şey ise hakkıdır" (Bumin, 2003: 85). Dolayısıyla, burada doğanın önümüze

⁴ Konuyla ilişkili olarak, Nietzsche'nin *Deccal* (2008) başta olmak üzere birçok yapıtında, ahlakçılığın temelindeki doğa karşıtlığına en büyük vurguyu yapmasını bu çerçevede değerlendirebiliriz. Kuşkusuz ki, Spinoza'nın düşüncelerinin Nietzsche üzerinde büyük etkileri olmuştur.

ödevler koyması değil, doğa tarafından bize güç bahşedilmesi söz konusudur. Bizim doğa üzerindeki hakkımız da ancak birbirine göre değişen güç derecelerimiz tarafından belirlenir (Copleston, 2013: 59). Eğer bir eylemde bulunursak, buna gücümüz yettiği, yani hakkımız olduğu için bulunuruz. Tanrı ya da doğa, ancak yapmayı düşünmediğimiz, gücümüzün yetmeyeceği eylemlerimiz üzerinde yasaklar koyabilir. Gücümüz tarafından engellenen ya da ulaşılamayan her şey bize yasaktır.

Bununla birlikte, herkesin gücü uyarınca kendisi için en uygun olanı yapması onların edimsel bir varoluşa eriştikleri anlamına gelmez; çünkü insanların geneli, üzerinde denetim sahibi olmadıkları duygulanım ve tutkular tarafından yönlendirilir; güçleri kendileri için gerçekten yararlı olanı yapmaya elverişli değildir. Spinoza (2006: 197), “kendi duygulanışlarını yöneltme ve azaltma” konusunda güçsüz olan kişilerin “köle”den ibaret olduğu görüşündedir. Onlar, kendi üzerlerinde hiçbir şekilde egemenliğe sahip olmadığı için, iyi olduğunu düşündükleri eylemleri sonunda genellikle onları yıkıma sürükler. Spinoza, *Teolojik ve Politik İnceleme*’de (2016: 236) bu düşüncesini “Keyfinin ardından sürüklenen ve kendisi için yararlı olanı görmek ve yapmakta aciz olan kişi en büyük köledir” sözleriyle yineler. Bu noktadan hareketle, kendi yararına eylemde bulunmayan herkes köle olarak değerlendirilebilir. Onların eylemi, ya bilincinde olmadıkları tutkuların güdümünde sürüklenmelerine yol açar ya da kısıtlı bilinçleri izin verdiğinde ancak kendi dışlarındaki bir merciye, hizmet ettikleri zümreye yarar sağlar.

Spinoza’nın ele aldığı şekliyle etik sorununun her aşamasında güç kavramı özekseldir. Yukarıda tanımlandığı biçimiyle, kendi yararını gözetmekten aciz bir köle, hiçbir şekilde “iyi” olarak değerlendirilemez. Kişilerin doğalarıyla uyumlu etkilenişler içine girmesi, yaşamlarındaki ilişkileri güçlerini arttıracak şekilde düzenlemesi, iyi olmanın ön koşuludur. Bu bakımdan, iyinin kendisi yukarıdan dayatılan yasalar ve benimsetilen ödevlerle belirlenemez, çünkü bu yasa ve ödevler, farklı güç derecelerinde farklı sonuçlar doğurur. Dolayısıyla iyi, varlıkların kendi yararlarına göre değişkenlik gösterir. Doğanın kendisinde iyi ya da kötü bulunmaz (Spinoza, 2015: 66). İyiye yönelik evrensellik taşıyan biricik kural, iyinin, gücü arttırmaya ve gücün süreğenliğini sağlamaya yaramasıdır. Öyleyse, kötü, iyiye ait bu etkin güçlerden yoksunlukla tanımlanacaktır, “İyi olma, bir dinamizm, bir güç ve güçlerin bileşimi meselesidir. Rastlantısal karşılaşmalara göre yaşayan, uğradığı etki ters çıkıp ona güçsüzlüğünü her gösterdiğinde sızlanan ve suçlayan, ama yine de karşılaştığı şeylerin etkilerine uğramakla yetinen kişiye ise kötü denecektir” (Deleuze, 2011: 32). Dolayısıyla, içerisinde bulunduğu ilişkiselliğe, zorunluluk ağına yönelik hiçbir düşüncesi olmayan ve etkilenişlerinin ardında yalnızca uğursuz bir rastlantı, bir kör talih görüp edilginliğe gömülen, elinden yakınmaktan, suçluluk duymaktan başka bir şey gelmeyen kişiler köle doğasına sahip kötülerdir.

Bu bağlamda Spinoza’nın etik öğretisi, Nietzsche’nin moral konulardaki görüşleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Nietzsche, soylu ve zayıf ayrımını temel alır ve “iyiye iyiyle, kötüye kötüyle karşılık verme, misillemede bulunma” gücüne sahip kişileri iyi olarak değerlendirir (Nietzsche, 2007: 66). İyiler kendilerini çevreleyen ilişki ağını kendi güç ve yararlarına elverişli biçimde düzenleme yetisine sahiptirler, bu yüzden de ayrı bir “kast” oluştururlar. Kötüler ise bu yeti ve dolayısıyla güçten yoksun oldukları için karşılarında

buldukları koşullara boyun eğmekten başka bir şey yapamazlar, etkilenimleri üzerinde denetimleri yoktur. Aslında kötüyü kötü yapan şey, temelde onların az güce sahip olması değil, güçlerinden ayrılmış olmaları, taşıdıkları potansiyeli, iyesi oldukları gücü açıklama istencinden yoksun olmalarıdır (Deleuze, 2016: 82). Onlar ancak rastlantıların güdümünde sürüklenen bir yığına benzer, bundan dolayı bir kasta da dâhil değildirler, yalnızca bir “toz bulutu”nu andırırlar (Nietzsche, 2007: 66)⁵. Bununla birlikte, belirtmeden geçemeyeceğimiz nokta şudur ki, bu edilgin yığının rastlantılar uyarınca sürüklenmesi de zorunluluk taşımaktadır.

Öyleyse çoğu insanın özgürlükle ilgili yanılmalı inançları, kuşatıldıkları zorunluluk ağını görmezden gelmelerinin nedenidir. Bu yüzden kösnül duygularına, bencil tutku ve hırslarına boyun eğmeyi özgürlüğü deneyimlemenin biricik yolu olarak; bireysel doğalarından, tinsel varlıklarından kaynaklanabilecek her türlü sınırlamayı ise tutsaklık olarak görürler. Hiçbir zaman arzuladıkları kadar haz ve esrikliğe ulaşamayacakları için asla özgürlüğe de kavuşamayacak, dolayısıyla gerçek anlamda tutsaklığa yazgılı kalacaklardır⁶. Spinoza’ya göre, bir yanılmanın peşinde bilinçsizce devinen kitle, her ne kadar rahat bir sonsuz yaşam uğruna birtakım tutkularını dizginleyerek fedakârlık ettiğini düşünse de, sonunda tümüyle yok olmaktan kurtulamaz, “Bilgisiz, birçok bakımlardan dış nedenler tarafından sürüklenmesi yüzünden, bir iç mutluluğunu hakkıyla asla elde edememiş olmasından başka, kendisi Tanrı ve şeyler konusunda tam bir şüursuzluk içindedir ve edilgin olmadan çıkar çıkmaz var olmadan da çıkar (Spinoza, 2006: 291).

Bu düşünce izleğinde, etkin bir varoluşun ve özgürlüğün ne şekilde geçerlilik kazanabileceği belirginleşmeye başlar. Eğer tutsaklık ve edilginliğin başlıca nedeni, evrendeki asıl varoluş biçimine, yani ilişkiselliğe, kişilerin kendi verili konumlarını da kapsayan ilişkiler ağından ibaret olan zorunlu varlığa yönelik bilgisizlikse, ancak bu bilgisizlik giderilerek etkin bir varoluşa erişilebilir⁷. Dolayısıyla bu biricik varlığa, Doğa ya da Tanrı’ya ilişkin bilgimiz, bizi tutsaklıktan kurtaracaktır. Bunun yolu ise, gerek kendimizi, gerekse başka varlıkları “bengilik türü altında”, doğanın ezeli-ebedi nedenler dizisi içinde kavramaktır (Copleston, 2013: 49)⁸. Bu noktadan sonra insanın artık kendisini edilginleştiren duygulanımların güdümüne girmesi beklenemez. Acının asıl nedenleri anlaşılınca, acı artık eski gücünü sürdüremez ve bir acı olarak algılanamaz. Acı ve haksızlıkların asıl nedeni, zorunlu bir ilişkiler

⁵ Nietzsche, ahlakın toplum tarafından konulmuş görelî bir yasak ve sınırlandırmalar bütünü olduğunu düşündüğü için, ellerinden bu ahlaka uygun davranmaktan başka bir şey gelmeyen kesimin de kötü olduğu görüşündedir. Çünkü onlar, önlerinde buldukları duruma yalnızca boyun eğlerler, kendi güçlerine uygun bir değer ölçütünden yoksundurlar. Bu zayıflıkları nedeniyle, ahlaklı sayılan kişiler, ahlaksızlardan daha aşağıdadır. İnsanlar için varolabilecek temel değerlendirme ölçütü ancak istenç ve güçlerinin yoğunluğundan çıkarsanabilir (2002: 199).

⁶ Daha yerinde bir ifadeyle, doğanın onlarda ancak böyle bir tutsaklığa izin verdiğini söyleyebiliriz.

⁷ Tutarlı şekilde ilerlediğimizde, bilgisizliğini giderip etkin bir varoluşa erişecek kişilerin de Doğa tarafından zorunlu olarak belirlendiği sonucuna ulaşırız.

⁸ Spinoza’ya göre, olay ve olgulara sonsuz ilişkiler ağını gözardı ederek yaklaşırsak ancak bireysel kısıtlılıklarımızın ulaştığı, saltık anlamda hiçbir geçerliliği olmayan sonuçlara ulaşırız: “Her şeyin aklımızın erdiği gibi çekip çevrilmesini isteriz. Oysa aklın kötü saydığı şey, evrensel tabiatın düzeni ve yasalarına değil, salt kendi tabiatımızın yasalarına göre kötüdür” (2016: 232).

ağı olarak, yani Doğa-Tanrı olarak kavrandığında, artık yalnızca sevinç duyulabilir⁹. Böyle bir sevinç, kişiyi edilginliğe gömülmeğe kurtarır ve onun edimsel bir özgürlüğe kavuşmasına aracılık eder. Daha özlü şekilde ifade edersek; kişi önce kendi ilişkisel bağları dolayımıyla saltık zorunluluklar ağını kavramaya başlar; bu ağdaki her bir ögenin birbiriyle kusursuz uyumun bilgisine eriştikçe de, kendi zorunlu doğasına olan bilinci artar. Özvarlığa ait zorunlu doğayı kavramak ise özgürlüğe giden biricik yolu oluşturur, “Özgürlüğü tanımlayan, zorunluluğun “içi” ve zorunluluğun “kendisi”dir. Hiçbir zaman istençle ya da istencin kendini uyarladığı şeyle özgür olunmaz, özle ve özden doğanla özgür olunur” (Deleuze, 2011: 95). O halde, zorunluluğun bilgisi, özgürlüğe ve onun hazırlayıcısı etkin sevince olanak tanıyan tek yoldur; etkin bir sevince ulaşıldığı zaman, insanın tüm boş yakınmaları son bulacaktır. Spinoza, Bylenbergh’e yazdığı mektubunda, kendi etkin sevinç deneyimini şu şekilde açıklar:

“(...) hayatı keder ve dövümlerle geçirmek yerine huzur, sevinç ve neşe içinde geçirmeye çalışıyor, böylelikle de bir derece olsun yükseliyorum. O zaman her şeyin en üst düzeyde yetkin Varlığın gücü ve O’nun değişmez kararıyla olup bittiğini görüyorum ve biliyorum. En yüksek doyumumu ve ruh dinginliğimi de işte bu bilgiye borçluyum” (Spinoza-Bylenbergh, 2015: 83)¹⁰.

Nihai tek varlığın, zorunlu bağılıklar ağı olduğu; özgürlüğe de artık ancak zorunluluğun bilgisine erişildiğinde ulaşıldığı kavrandığında, tüm moral yargıların üzerinde temellendiği dayanaklar sarsılır. İnsanların iyilik ya da kötülüğü, ancak onlara zorunlu olarak bahşedilmiş doğa tarafından belirlendiğine göre, bu aşamada onları yargılamak Doğa’nın-Tanrı’nın temel özelliğini yadsımak anlamına gelecektir. Bu bağlamda, iyilik ve kötülük olarak algıladığımız şeyler, kendi hallerinde böyle değerlendirilemezler; onlar zorunlu varlık olarak Doğa ya da Tanrı’nın farklı çehrelerini oluşturur ve yargılanmadan muaf tutulur. Her türlü suç ve alçaklık dahi, bir kişinin doğasına ait özellikler olduğunda erdem haline gelir. Dolayısıyla insanları hiçbir nedenle yargılamanın olanağı yoktur; benzer şekilde yaşamı da yargılamak, önümüze koyduklarından yakınmak usdışı hale gelir. Spinoza’nın düşüncesinin bu evresinde, Nietzsche’nin Dionysosçu bilgeliğini öncelediği görülür. Tüm zorunluluklar ağını kuşatan “Böyle bir Tanrı için yaşam haklılaştırılacak bir şey değildir, yaşam özünde haklıdır” (Aktaran Deleuze, 2016: 30). Öyleyse, biz de bilgimizi arttırdığımız ölçüde yaşamın haklı yönünü kavrayıp etkin bir sevinç deneyimleyebiliriz. İnsanlar da ancak bu etkin sevince ulaşma yoluyla edimsel bir varoluşa erişir ve parçası olduğu zorunlu varlığın devindirici nedenlerinden biri haline gelir.

⁹ Spinoza ile Nietzsche’nin düşünceleri arasındaki en temel koşutluklardan biri de bu noktada yatmaktadır. Buradaki “sevinç”, birkaç yüzyıl sonra Nietzsche’de bengi dönüşün bilgeliğinden kaynaklanan amor fati (yazgı sevgisi) duygusu olarak yeniden ortaya çıkacaktır.

¹⁰ Spinoza’nın buradaki sözleri, Nietzsche’nin *Güç İstenci*’ndeki ifadeleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir: “Güçlü bir sağlığın içgüdüleri içinde kudretli olan insan tıpkı yemekleri sindirir gibi eylemlerini sindirir tamamen: O en ağır yemeğin bile üstesinden gelir: ama ana meselede onu yara almamış ve sert bir içgüdü yönetir, öyle ki ona direnen şeye hiçbir şey yapmaz, ona tat vermeyen bir şeyi de yemez” (Nietzsche, 2002: 440). Her iki anlatımda da, varoluşun zorunlu yanının içselleştirilerek eylemlerin “sindirilmesi” ve böylelikle edimselleşmesinin güç -ve dolayısıyla hak- için başat rolüne vurgu yapılmaktadır.

Buradan belirlenimci hatları en yoğun olan bir görüşün dahi, hatta belki de en güçlü şekilde, insanı edilgin olmaktan alıkoyduğu ve kişiyi eyleme geçirme gücü taşıdığı ortaya çıkar. Varoluşun yazgısallığına ilişkin bilinç, insanları güçten düşüren her türlü yakınma ve acıma deneyimini dışlar. Bu noktadan sonra, süregelen yıkım ve haksızlıklardan dolayı insanın kendi içine gömülmesinin ya da yakınıp dövünmesinin hiçbir anlamı bulunmaz, çünkü insan yokolmayı göze alarak sıkıntı duyduğu koşullara karşı koymadığında, uğradığı haksızlıkları ya da girdiği boyunduruğu hakettiği açığa çıkar. Hakedilen bir sonuçtan dolayı yakınmaktan daha anlamsız bir eylem ise düşünülemez. Dolayısıyla varolan her şeyin ardında bir zorunluluk görüp olumlamamız, tanıklık ettiğimiz ya da deneyimlediğimiz tüm olgulara boyun eğeceğimiz anlamına gelmez. Olumlama, boyun eğmenin bir ikamesi değildir, onun tam karşıt ucundadır.

2. *Kıyamet (Apocalypse Now, Francis Ford Coppola, 1979) Filminin Güç Etiği Bağlamında İrdelenmesi*

Spinoza'nın, alışlageldik iyi ve kötü karşıtlığının ötesinde duran, güç ve hak temelli etiğinin, sinemada en başat karakterleri aracılığıyla serimlendiği önemli bir örnek *Kıyamet* filmidir. Film, kendi varoluşuyla birlik içine girdiği vahşi savaş ortamından ayrı düşmüş Yüzbaşı Willard'ın bir otel odasındaki esrime anlarıyla başlar. Willard'ın içine düştüğü buhran nöbetinden zorunlu biçimde çıkmasına neden olan olay ise, elemanı olduğu ordunun kendisine verdiği yeni görevdir. Buna göre, ordunun emir-komuta zincirine karşı koyup Vietnam'ın uç kısmında hükmettiği tebaaya kendisini Tanrı-Kral ilan etmiş olan Albay Kurtz'ü ortadan kaldırması gerekmektedir. Willard, ekibiyle birlikte, Kurtz'ün peşinde, yabancı ortamda ilerlerken, bir yandan doğayla bütünleşip modern dünyanın ahlaksal varsayımlarının ardındaki tüm ikiyüzlü eğilimlere nefret geliştirir, öte yandan Kurtz'ün öğretilerinin gittikçe daha çok güdümüne girerek acımasız görünen yabanılığın ardındaki tanrısallığı kavramaya başlar. Yolda rastladığı tüm uğraklar Willard'ın kavrayışını arttırır, bilincinin tanrısallık kavrayışına kavuşması ise, ancak filmin finalinde Kurtz'le karşılaşmasının ardından gerçekleşecektir.

Spinoza'nın etik öğretisine temel oluşturan, tüm ilişki ağlarından oluşmuş bir Doğa-Tanrı tasarımını filmin başlarından itibaren algılamak olanaklıdır. Öncelikle, başkarakter Willard'ın içsel çatışmasını vurgulamak üzere gösterilen, biri tavan vantilatörüne öteki de savaş helikopterine ait, iç içe girmiş pervane imgeleri, sonsuz ve tek bir varlığın olanaklı kıldığı bir eşzamanlılık durumunu çağırıştırır¹¹. Farklı zaman dillimlerine ait bu imgeler, belirli bir anda yaşanan çatışmayı, Willard'ın yabanılıkla uygarlık arasındaki çatışmasını vurgulamak üzere eşzamanlı bir varlığa sahiptirler. Modern dünya koşulları altındaki deneyimleri, onu

¹¹ Daha önce de belirtildiği gibi, tek ve sonsuz bir varlık olarak Tanrı'nın varlığı söz konusu olduğunda, insan odaklı bir evren tasarımı yanılısama olacaktır. Dolayısıyla, bizim sınırlı varlığımızın getirisi olan zaman algısı da yanılısamadan ibaret kalır ve salt ilişkilerden ibaret bir evrenin içinde tüm tekil varlıklar, eşzamanlı biçimde, sonsuz varlığın, Tanrı'nın bir çehresini oluştururlar.

güçsüz düşürdüğü için yeniden savaşın ortasına, “vahşi orman” a dönmeyi arzular. Gerçek gücünden alıkonulduğu uzamdaki kısıtlanma durumundan ise ancak esriyerek kurtulmaya çalışır. Bunun yanında Willard’ın, gelecekte deneyimleyeceği kurban ayinindeki boğa imgesi de, ilk olarak, sıradan bir insan algısının ötesine eriştiği bu esrime sahnelerinde görülür.

Uygarlık ve yabanıllık ilişkisi, bu ilişkinin insan doğası ve güç üzerindeki etkisi Willard görevlendirilmeye gittiğinde, Kurtz’ün bir düşünüyü anlattığı, karargâhta dinletilen ses kaydında da vurgulanır. Kurtz’ün kabusvari düşününün temel imgesi, “bir usturanın keskin ucunda sürünen bir salyangoz”dur. Salyangoz, bir usturanın ucunda sürünüp kayarak hayatta kalır ve böylece en zor koşullar altında doruğa ulaşan bir gücü dışavurur. Ustura ucunda sürünen salyangozun filmdeki izdüşümü, vahşi ormanın ortasından akan nehirde sürüklenirken hayatta kalmaya çalışan Willard ile ekibidir. Tek başlarına bir botun içinde sürüklenirken, yiyecek toplama amacıyla ormana ilk çıktıklarında, bir kaplanla karşılaşır. Tehlikeyi atlatıp bota geri döndüklerinde; Willard’ın yanındaki Hicks şiddetli biçimde haykırıp yakınmayı sürdürür. Hicks, savaşın ortasına düşmüş birçok kişi gibi, içinde bulunduğu koşullardan edilgin biçimde rahatsızlık duyar ve sürekli içinde doğal durumu görmezden gelme eğilimi taşır. Sahne, bir anlamda, insanın tüm varlığı doğanın yabanıllığıyla kuşatılmışken, içinde bulunduğu küçücük korunaklı ortamda kendisini bu ‘kötücül’ doğadan yalıtıldığına ilişkin yanlısamasına vurgu yapar. Bu yüzden, çoğu kişi, Hicks’in durumunda olduğu gibi, tanımadığı gerçek Doğa ile karşılaştığında yalnızca dövünüp yakınır ve sonları, yine Hicks’te olduğu gibi, Doğa’nın gücünü açığa çıkardığı varlıklar tarafından, doğrudan ya da dolaylı şekilde, yokedilmek olur. Bu bağlamda, filmin sonunda ekipten yalnızca, şiddetli ruhsal dalgalanmalardan ve acıma duygusundan yoksun olan, dolayısıyla doğayı ve doğayla özdeş varoluşlarını olumsuzlayıp zayıf düşmeyen Willard ve Lance’in hayatta kalması anlamlı hale gelir.

Konuyla ilişkili olarak, Doğa’nın, özüne ait gücü açıklama şansı tanıdığı, filmin özeğindeki Kurtz karakteri, korunaklı alanı tümüyle geride bırakmış, Willard’ın ifadeleriyle, “botu terketmiş”, “general olmak yerine kendisi olmuş”tur. Kurtz, vahşi ormanın içine dalıp yasalarını benimsediğinde, Kamboçya sınırındaki bir topluluğun Tanrısı konumuna yükselmiştir. Kurtz’ün asıl suçu ise, bir kıyım ortamında modern ikiyüzlülüğü horgörüp, o ortamın gerektirdiği kıyım eylemlerini, tüm duygulanımlardan bağımsız şekilde gerçekleştirmesidir. Dolayısıyla, eskiden üyesi olduğu ordunun yaptığı gibi, göstermelik yardım ve acıma gösterileriyle cinayetlerini haklı çıkarmaya çalışmaz. Kurtz, yalanı dışladığı için, katiller tarafından katillikle suçlandığını düşünür; bu nedenle kendisine yönelik suçlamaları umursamaz, kendisini “erdemli bir şekilde, onların ürkekliğinin ötesinde” konumlandırır. Spinoza’nın görüşleriyle bağdaştırarak ifade edersek, doğanın özüne ait olmayan acıma duygusunun, yalnızca zayıflığı örtmeye yarayan ikiyüzlü eğilime hizmet ettiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan, Kurtz’ün yokedilme kararının alınmasına zemin hazırlayan olayın, çift taraflı çalışan ajanları, kendi istenci uyarınca öldürmesi olduğunu belirtmemiz yararlı olacaktır. Bir bakıma, modern toplum kendi ikiyüzlülüğünü somutlaştıran kişilerin katline, Doğa’ya ait olduğunu söyleyebileceğimiz, keyfi bir gücün karar vermesini cezasız bırakamaz.

Filmin ilerleyen bölümünde, Willard'ın ekibinin yiyecek taşıyan kendi halindeki bir Vietnamlı teknesini durdurduğu sahneyi, yine benzer bir bağlamda değerlendirebiliriz. Tekneleri denetlenirken, bir Vietnamlı kızın kapalı duran bir kutuya doğru koşması üzerine, Willard'ın ekibindeki Philips, Tyrone ve Lance, teknedeki herkesi silahlarıyla tarar. Kutuyu kontrol ettiklerinde yalnızca bir köpek yavrusu bulurlar ve Vietnamlı kızın can çektiğini görürler. Vurma emrini veren Philips'in komutuyla yaralıyı gemiye almaya yöneldiklerinde, Willard kıza nihai kurşunu sıkar. Willard'ın buradaki eylemi, yaptıklarının ağırlığını kaldırma gücünden yoksun kişilerin kendi zayıflıklarını örtme amacıyla kullandıkları, vicdan kılıfının gerisindeki ikiyüzlülüğü açığa çıkartma amacı taşır. Bu eylem aracılığıyla, Spinozacı bir yönelimle yapılabilecek bir tür iyi-kötü ayırımını da daha yakından kavrayabiliriz. Kötü olan şey, kendi halinde eylem, buradaki öldürme eylemi, değil; eylemin dayanaklarından kuşku duymak, bu nedenle eylemin sonuçlarına katlanacak güce sahip olmamak ve bu güçsüzlüğü örtmeye çalışmaktır. Modern kısıtlamalardan bağımsız şekilde kendi yaşamlarının dışında yol aldıklarını düşünen Willard'ın "Onları makineli tüfekle ikiye bölüyor ve daha sonra ilkyardım yapıyorduk, bunlar yalandı. Bunlardan daha çok gördükçe, yalanlardan daha fazla nefret ettim" sözleri aynı güçsüz eğilimlere yönelik horgörüü dışavurur.

Bu bağlamda, filmde, eylemlerinin ağırlığını tümüyle kaldırabilen Kilgore karakterinin de, benzer şekilde, iyilik-kötülük ayırımının ötesinde yer aldığını söyleyebiliriz. Öncelikle, su isteyen yaralı bir Vietnamlı asker öldürülmek üzereyken müdahale eden Kilgore'un "Dışarı çıkmış bağırsağıyla sonuna kadar savaşan bu adam, benim mataramdan istediği kadar su içebilir" şeklindeki sözleri, insana özgü niteliksel -dolayısıyla yanılısımalı- bir iyi-kötü ayırımını yadsıdığına işaret eder. Doğada söz konusu olan biricik değerlendirme ölçütü güçtür ve gücünün son sınırına dayanma aşamasında dost ve düşman hatları arasındaki sınırlar silinir. Yalnızca güce saygı duyan bu adam, napalm bombalarıyla büyük bir yaşam alanı ortadan kaldırıldığında, bunun kokusundan haz duyar. Dolayısıyla burada önemli olan, zayıflığın bir göstergesi olarak, kıyım eylemlerini birtakım vicdan gösterileriyle süsleyip gizlemek değil; eylemi en uç noktalarında dahi üstlenerek Doğa tarafından bahşedilen bir gücün ifadesine aracı olmaktır.

Filmde, Spinoza'nın -ve dolayısıyla Nietzsche'nin de- iyilik ve kötülüğe ilişkin yargıları yadsıyan güç temelli etiğinin asıl somutlaştığı karakter, korunaklı bir ikiyüzlülüğün ötesine geçmiş ve başına buyruk davranışları nedeniyle katledilmesine karar verilmiş Kurtz'dür. Kurtz'ün moral konumu en açık şekilde "Senin beni katil diye nitelemeye hakkın yok. Ama beni öldürmeye hakkın var" ifadelerinde somutlaşır. Bu sözlerle, ahlaki yargılarda bulunmanın ancak misilleme yapma gücünden yoksun kişilere ait bir özellik olduğu ima edilir. Dolayısıyla yargılar, bir eylemin bütüncül bağlamını görmekten aciz durumdaki kişilerin başvurduğu rahatlatma araçlarıdır. Kişiler, rahatsızlık duydukları bir kötücüllüğü yargılayarak kendi konumlarını haklılaştırılmazlar; haklı çıkmanın tek yolu güç aracılığıyla "kötülüğü" yoketmektir; bu yönde bir girişimde bulunmadığı takdirde kimsenin içinde bulunduğu durumdan yakınmaya en küçük bir hakkı bulunmaz. Dolayısıyla bir kişiyi zorbalık ve haksızlık yapması nedeniyle kınamanın da hiçbir anlamı yoktur; zorbalığa son

verme gücü en etkili biçimde dışsallaştırılmadığı sürece yargılayıcı söz ve düşüncelerin hiçbir beyhudelikten kurtulamaz.

Bir kişi ya da durumu kötü olarak değerlendirip aşağılamak, Spinoza'nın düşüncesini anımsadığımızda, ancak bireysel bilincin kısıtlılığından dolayı olanaklı görünür. Bütüncül bir bakış açısı için ise, kötü diye bir şey yoktur. Evren, en korkunç çehrelerini sergilediğinde bile, özünde daima haklıdır. Bu bakımdan, Kurtz, dehşetin anlamını görmezden gelenlerin onu asla anlayamayacaklarını dile getirdiğinde, ifade ettiği düşünce, evrenin en dehşetengiz yüzünde bile bir yücelik barındırdığı, bunu görmezden gelmenin ancak güçsüzlüğün bir dışavurumu olduğudur. Bundan dolayı, Willard'a dehşetin yüzüyle barışmayı ve dost olmayı öğütler: "Dehşet ve manevi korku eğer arkadaşların değilse, korkulacak düşmanlarıdır". İnsanlar, varoluşu dehşetengiz yüzüyle de olumlayıp tümüyle dost olarak, amor fati duygusunun bir gereğini de yerine getirmiş olur. Varoluşu bu bütüncüllüğüyle kavrayamayanların ise herhangi bir biçimde kavramasının yolu yoktur; onlar ancak yargılayıp yakınan ve sonunda tümüyle yok olmaya yazgılı olan varlıklardan ibarettir.

Kurtz'ün tüm korkunçluğuyla varoluşu olumlamasına ve dehşetin ardındaki dâhiyane güç olgusunu görmesine aracılık eden olay, henüz ordunun bir üyesi olarak modern sınırlamalar içinde yer aldığı, yabancı doğanın yasalarını izlemeye başlamadığı durumdayken gerçekleşir. Bu dönemde, çocuklara kolera aşısı yapma amacıyla kampa gitmiş, aşının ardından bölgeyi terketmişlerdir. Geri döndüklerinde aşılı, küçük kolların kesilip üst üste yığıldığını görürler. Olayın etkisiyle Kurtz, ilkin acı çekip ağlar ve bir daha bu anı hiçbir şekilde unutmak istemez. Çünkü Kurtz'e göre bu manzaranın ardında, "korkunç bir deha" vardır; kendi ülkelerinin çocuklarının kollarını kesmiş olan Vietnamlı askerler, buna dayanabilme, bunu yapabilme istencine sahip oldukları için, ülkelerini işgal etmiş olan ordunun askerlerinden çok daha güçlüdür. İlk bakışta "canavarca" görülebilecek olan bu eylem, aslında, daha önceden Willard'ın Vietnamlı kızı öldürme eylemiyle aynı amacı taşır. Bu eylemler, temelde modern çoğunluğun ahlakının üzerinde temellendiği güçsüzlüğü, acıma duygularının ardındaki ikiyüzlülüğü açığa çıkarırlar¹².

Dolayısıyla bu noktada, bir kez daha vurgulanan olgu, çoğunluk ahlakından kaynaklanan her türlü iyi-kötü yargısının geçersiz olduğudur. Soyut kavramlar, hiçbir varlığa ya da eyleme hak kazandırmazlar, kişiler ancak güçlerini edimselleştirdikleri ölçüde hakka sahiptirler; güçlerini son sınırlarına dek kullandıklarında da her türlü yargıdan muaftırlar. Ancak eylemlerin pişmanlığa yol açmaması gerekir; vicdan azabı ve pişmanlık, çok büyük bir korkutuculuğa sahip görünen eylemlerin dahi güçten yoksun ve dolayısıyla haksız olduğunu gösterir¹³. Bu bağlamda, Kurtz, bu askerlerin, kendi adamlarından çok daha güçlü olduğunu

¹² Benzer ikiyüzlülüğün ortaya koyulduğu şu sözler, öldürülmesinden önce Kurtz'ün ağzından dökülür: "Biz genç adamlara insanları ateşe vermeyi öğretiyoruz. Ama kumandanları uçaklarına küfür yazmalarına izin vermiyoruz. Çünkü ayıp buluyorlar".

¹³ Bu bağlamda rehberimiz Nietzsche'nin "sonsuz bir şekilde gerçekleşmesini isteyeceğin şekilde davran" diye özetleyebileceğimiz ahlak yasası olabilir. En iyi becerdiği şey başına buyruk eylemde bulunmak olan kişi bu şekilde davrandığında, boyun eğmek olan kişi uysal bir bağımlılığa girdiğinde ya da özgün bir yaratıma yol açacak sıkıntıları çekmek olan kişi acı duyduğunda içlerine işlemiş moral yasanın gereğini gerçekleştirmiş olurlar ve bu eylemler bu özellikleriyle "iyi" olarak değerlendirilmeyi hak ederler.

kabul eder ve benimsetilen ahlaksal doğrunun ötesinde, her türlü yargıdan bağımsız bir moral duyguya sahip olunması gerektiğini “Morale sahip adamlarınız olmalı. İlkel içgüdülerini kullanmayı becerebilen, hiçbir duygu hissetmeden öldürebilen, hiç tutkusu olmayan, hiç yargılanması olmayan... Çünkü bizi alaşağı eden şey, yargılamadır” sözleriyle belirtir. Kurtz’ün bu sözleri, Spinoza’nın etiğinden hatırlayacağımız pek çok nokta barındırır. Öncelikle, her türlü duygu ve tutkunun, kişiyi gerçek gücünü açıklama becerisinden yoksun ve dolayısıyla edilgen kıldığına yönelik bir vurgu taşır. Söz konusu düşünce izleğinde ilerlediğimizde ise, yargılamanın ancak kendi eylemi üzerinde denetim sahibi olmayan, edilgin tutkulara gömülmüş kişilere ait bir eğilim olduğunu kavrarız. Bu bakımdan, Kurtz’ün sözleriyle, eylemlerinin ağırlığını taşıma gücünden yoksun olanların vicdan azabı ya da pişmanlığa kapılarak edilgen duygulanımların içine girdiği, ikiyüzlülükten kaynaklanan acıma gösterileriyle güçsüzlüklerini gizlemeye çalıştığı ve bu ikiyüzlülüğe karşı koyan, gücünü açıklama istencine sahip varlıkları yargılamaya yeltendiği ortaya koyulur. Öyleyse, yargılama, her zaman olumsuzlamayı ve direngenlikten yoksun bir zayıflığı dışavurur; dolayısıyla asıl kötü ve haksız olan şey yargılamanın kendisidir.

Kurtz’ün, kendisini yoketme göreviyle gelmiş olan Willard’ı ilkin tutsak etmesini de benzer bir bağlamda ele alabiliriz. Kurtz, ilk zamanlar Willard’ı, ikiyüzlü zayıflıklarını kendileriyle uyuşmayan kişileri yargılayıp cezalandırarak gizlemeye çalışan makamlar tarafından gönderilmiş, onların güçsüzlüklerini sürdürmelerine aracılık eden herhangi biri olarak görür¹⁴. Acıyla sınayıp moral yönden uyuştuklarını sezdiğinde ise, Willard’ın tutsaklığına son verir.

Willard’ın yeniden “özgürlüğe” kavuşmuş olması ise, ona bir doğa yasası gibi takip ettiği yazgısının önüne koyduğu görevi gerçekleştirmeyi dayatacaktır. Buradaki durumu, aynı zamanda, Kurtz’ün, kendi yazgısını zorunlu son uğrağına kavuşturması için Willard’ı seçtiği şeklinde betimlememiz yerinde olacaktır. Willard’ın bu konuyla ilgili; “Vahşi orman bile onun ölmesini istiyor, emirlerini asıl aldığı yer de orası” şeklindeki sözleri, yukarıdaki yorumumuzu güçlendirir niteliktedir; Willard, doğanın kendi önüne koyduğu yükümlülüğün gereğini yerine getirecektir. Dolayısıyla bu sözlerde dışavurulan asıl düşünce, Spinoza’nın görüşlerinden tanıdığımız biçimiyle, tek töz olarak Doğa’nın tüm edimler üzerinde tam bir egemenliğe sahip olduğudur. Kurtz, Doğa’dan kaynaklanan zorunluluğun ve kendi varlığının bu zorunlulukla bir olduğunun bilincinde olmakla birlikte, doğanın artık onu kendi edimsel varlığının sonuna yaklaştırdığını sezmektedir. Ancak bu varlığın ortadan kaldırılması, sıradan bir insanın basit bir şekilde öldürülmesi şeklinde gerçekleştirilemez. Doğanın bahsetmiş olduğu istenç sayesinde tanrısal bir konum elde etmiş olan bu adamın yine kendi gücünün gereğine uygun olacak şekilde ortadan kaldırılması gerekir.

Bu nedenle, Willard, doğanın görünmez yasalarını izlediği ve onunla gittikçe daha çok bütünleştiği, karşısındaki gücün hakettiği sonu sezme yetisine iye olduğu için söz konusu görevi üstlenir. Her türlü ahlaksal belirlenimin ve yargılamanın ötesinde yer alması nedeniyle,

¹⁴ Kurtz, ilk konuşmasında Willard’a, onun “bakkal tezgâhtarları tarafından hesabı kapatmak için gönderilmiş herhangi bir ayakçı” dan ibaret olduğunu söyler.

Kurtz, eriştiği konuma uygun olarak, bir Tanrı gibi kurban edilecektir. Willard'ın "Beni bunun için binbaşı yapacaklar ve ben artık onların kahrolası ordusunda bile değilim" şeklindeki sözleri; gerçekleştireceği öldürme eyleminin, askeri bir görev uyarınca değil doğal bir belirlenim gereğince icra edileceğini belirtir. Bunun yanında Kurtz'ün ölümünün bir tanrı katlini serimlediğini en açık şekilde ortaya koyan göstergelerden biri, Kurtz'ün masasının üstündeki *Altın Dal (The Golden Bough)* kitabıdır¹⁵.

Filmin en önemli kısımlarından biri olan, Kurtz'ün katledilme sahnesi, başlangıçtaki esrime anlarında da görülen, bir boğanın kurban edilme ritüeliyle eşzamanlı olarak gösterilir. Boğanın gövdesi parçalanırken, bedeni tümüyle çamura bulanmış olan Willard, elindeki kasaturayı art arda Kurtz'ün üzerine indirir. Burada ilkin algılayabileceğimiz durum, Tanrı katli ile onun ikamesi olan hayvan kurban etme ayinlerinin aslında birlik taşıdığıdır. Filmin bu bölümünü değerlendirirken daha önceki bir sahneyi daha anımsamamız yararlı olacaktır: Kurtz'ün bölgesine gelmeden önce konakladığı Fransızlara ait bölgede birlikte olduğu kadın, Willard'a onun "hayvan ve tanrı" olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda, emirlerini doğadan alan, bedeni çamura bulanmış bir hayvana dönüşmüş olan Willard, Kurtz'ü öldürerek bir Tanrı haline gelir. Çünkü güçten düşmüş Tanrı'yı öldüren daha genç ve güçlü kişi Tanrı'nın yerini alır (Frazer, 2004: 213). Kurtz'ün katlini gerçekleştirdikten sonra kalabalığın önüne çıkıp elindeki kasaturayı attığında, kulları saygıyla silahlarını bırakır.

Ayrıca, eşzamanlı gerçekleştirilen Tanrı katli ve kurban ayininde eyleme dökülen, Willard'ın bedeninde ise somut varlığa kavuşan "tanrı ve hayvanın birliği", karşıtmış gibi algıladığımız güçlerin doğada da birlik taşıdığı düşüncesini açığa vurur. Filmin son sahnesinde Willard'ın yüzünün totemle üst üste bindirilmiş imgesi, yabanılığa ait olan varlığın artık tanrısal bir düzeye eriştiğine ilişkin anlamı güçlendirir. Böylece söz konusu sahne, Spinoza'nın tüm evreni kuşatan ilişkiler ağından oluşan biricik varlık Tanrı-Doğa'nın bir izdüşümüne işaret eder. Bir anlamda, evreni tüm çehreleriyle olumlayıp tüm yargılarından, edilginleştirici ikiyüzlü duygulanımlardan arınan, kendi varlığını doğa ile birlik haline sokan kişi edimsel güce kavuşmuş ve tanrısal bir konum elde etmiştir. Dolayısıyla, bireysel özgürlük yanılışmasını parçalayarak tüm yargılamaların ötesine geçen birlik düşüncesinin getirdiği etik, asıl baskılayıcı şartları değiştirmenin de olanağını sunar. Çünkü bu düşünce benimsendiğinde koşulları yargılayarak onu aynı şekilde bırakmak yetmeyecek, ancak üzerinde edimde bulunulacaktır; bu edimi gerçekleştirmenin yolu ise kişinin içinde bulunduğu ilişkiler ağındaki zorunlu etkisini kavramasıdır.

Sonuç

Modern insanın en büyük ikilemelerinden biri, bireysel özgürlüğe sahip olduğunu düşünse de yaşantıladığı haksız ya da yıkıcı eylemler karşısında aciz kalması, etkin duruma geçememesidir. Sıradan bir kişinin inanmaya eğilimli olduğu biçimiyle özgürlük ideali, önüne

¹⁵ James G. Frazer'ın bu ünlü yapıtı, insanın en ilkel dönemlerinden başlayarak inanç ve kurumlarının kökenlerini inceler. Kitabın en önemli kısımlarından biri ise, Kurtz'ü de en çok esinlediğini söyleyebileceğimiz, *Tanrıyı Öldürme* başlığı altındaki *Kutsal Kralı Öldürme* bölümüdür (Frazer,2004).

engel koyulmamış eylemlerinden ibaret kalmakta, dolayısıyla negatif bir anlam içermekte, yalnızca çevresinden yalıtma konusunda kendisine yardımcı olmaktadır. Kendisine ait bireysel alanda, bağılıklarından tümüyle ayrı düşmüş bir varlığın ise, kendisini ne kadar özgür ilan ederse etsin, gerçek anlamda edimsel bir varoluşa erişmesi olanaklı değildir. Dolayısıyla insanı kendi bireyselliğine gömülüp edilgin kalmaktan kurtaracak, bütüncül bir yaşam öğretisine gereksinim vardır; bunun en önemli karşılıklarından birini Spinoza'da buluruz.

Spinoza'nın düşüncesinin üzerinde yükseldiği temel, Doğa ya da Tanrı olarak değerlendirebileceğimiz tek bir tözün varoluşudur ve bu tek varlık evrendeki tüm ilişkisel bağılıkları kuşatır; bu varlığın kendisi de bu bağılıklardan ibarettir. Varolmanın tek bir töze atfedilmesi ise, evrenin insan odaklı bir algılanışını dayanaksız bırakır ve bireysel özgürlüğü dışlar. Çünkü sınırlı insan algısının rastlantısallık ya da özgürlük atfettiği tüm olgu ve olaylar, bunların içinde bulunduğu ilişkiler ağını içeren Doğa ya da Tanrı nezdinde bir zorunluluk taşır. Evrenin tümüyle bir ilişkisellikten oluşması ve bu ilişkiselliğin zorunluluk taşımasının kılışal alandaki karşılığı ise, insana özgü tüm yargılama biçimlerinin geçersiz kalması olacaktır. Zorunluluk tüm evrene yayıldığına göre, insanların iyilik ya da kötülük atfettikleri her şey de bu zorunluluğa tabidir ve tanrısal bir çehreyi açığa vurur; dolayısıyla tanrısal bir düzeyde kötülüğün varlığı söz konusu olamaz. Tanrısal bakış açısına erişildiğinde, geçerlilik taşıyan tek şey varlıkların içerdiği güç veya daha yerinde bir ifadeyle bir güçler etkileşimi olacaktır.

Bu doğrultuda, iyilik ve kötülük, ancak kişiye göre değişkenlik gösteren yarar ve zararlar bağlamında varlığa sahiptir; gücü arttıran, kişiyi etkinleştirmeye yarayan şey iyi, gücü azaltıp kişiyi edilginliğe yönelten şey ise kötüdür. Bununla birlikte, insanların gerçek anlamda kendi yararlarını gözeterik etkin konuma ulaşmaları ya da bu öngörüden yoksun şekilde edilgin tutku ve duygulanımlara kapılıp kendi zararlarına çalışmalarını, doğa tarafından onlara zorunlu olarak bahşedilmiş güçleri tarafından belirlenir. Böylece tüm etik dizgenin özeğinde güç kavramıyla karşılaşırız. Bu noktada, ulaşacağımız temel ilke ise doğal ya da tanrısal belirlenime tabi olan gücün, gerçekleştirdiği her eyleme koşulsuz hakkı olduğu olacaktır. Özlü bir şekilde dile getirirsek güç, yapabildiği her şeyi hakeder, hakettiği her şeyi de yapar; yapamadığı şeyler o gücün belirleniminin dışındadır, dolayısıyla o gücü taşıyan kişiye yasaktır. Öyleyse, her şey zorunlu ve haklı olduğuna göre, güç temelli etiğin ulaşacağı nokta açıktır: Hiçbir kişi, eylem ya da olgu, birtakım duygulanım ve tutkularla kısıtlanmış koşullarımızdan hareketle yargılanamaz; yargılar ancak doğanın güçten yoksun bıraktığı edilgin varlıklar tarafından taşınır ve ancak onların oldukça sınırlı evreninde geçerlilik kazanır. Karşılaşılan ve rahatsızlık duyulan koşul ya da olguları yargılamak, kişiye kendince bir haklılık verip geçici bir rahatlama anı bahsetse de, onun tümüyle bu koşullara tutsaklığını pekiştirir. Yargılamadan uzak bir değerlendirme ve algı düzeyi ise, kendi gücünü ortaya koyma duygusunu besleyeceği için kişinin edimsel bir varoluşa erişmesini olanaklı kılar.

Bu bağlamda, bütüncül bir yaşam algısının ve güç odaklı bir etik öğretinin ortaya koyulduğu önemli bir örnek olarak *Kıyamet* filminde başkarakterler, güçsüzlüğe neden olan ve ondan kaynaklanan her türlü duygulanım, tutku ve yargıdan bağımsız oldukları için

tanrısal bir konuma ulaşırlar. Filmin başlangıcından itibaren peşine düşülmüş olan Kurtz, tanıklık ettiği olaylarda önceleri kötülük görüp edilgin duygulanımlara kapılmışken, bu olayların ardındaki gerçek bilgeliği, güç etkileşimini idrak ettiğinde bu edilgin ruh halinden kurtulur, kendisini tanrı kılacak güce kavuşur. Kurtz'ün peşine düşmekle görevlendirilmiş Willard ise, görev sırasında gördüğü ya da deneyimlediği kıyım eylemlerinin her zaman acıma gösterileriyle örtülmeye çalışıldığını ve bu ikiyüzlü eğilimin gerçek anlamda güçsüzlükten kaynaklandığını farkeder. İki tarafı vahşi ormanla çevrili yolculuğunda, doğayla daha çok bütünleşerek, birer yalandan ibaret olan her türlü ikiyüzlülük belirtisinden ve duygulanımdan arınır ve modern dünyanın her an, en uygar durumda bile, hüküm süren doğa yasalarını gözardı eden yanılısamalarından kurtulur. Bu bağlamda, Kurtz'ü öldürme eylemini de, görev değil, doğa yasası gereği yerine getirerek yeni Tanrı haline gelir. Her iki karakterin tanrılaşmasına, onların tüm olayların gerisindeki doğal zorunluluğu, güç etkileşimini farketmeleri ve böylece her türlü yargılama eğiliminden tümüyle bağımsızlaşmaları olanak verir.

Filmin finalinde ise, hayvan ve tanrı katlinin eşzamanlı gösterilmesi ile Willard'ın yüzünün totem imgesiyle üst üste görüntülenmesi; doğal ve tanrısal, yabanıl ve uygar tüm güçlerin ardındaki birliği vurgular. Filmdeki başkarakterlerin, tüm yargılarından bağımsızlaşarak kendilerine ait gücü edimselleştirmesi ve tanrısal konuma erişmesi, evrenin kendisinde yargıların olmadığını ve yargılama yanılısamasına kapılmanın kişiyi güçten düşüreceğini ortaya koyar. Gerek Kurtz, gerek Willard, bilinçsizce sürüklenmez, güçlerini zorunlu biçimde açtımladıklarının, ya da daha yerinde bir ifadeyle, doğa nezdinde kendilerinde bu gücün açtımlanmasına aracılık ettiklerinin farkındadırlar. Ancak bu bilinç sayesinde, tüm yakınmaların uzağında, gerçek anlamda edimsel bir gücü dışsallaştırıp, dönüştürücü bir etki yaratabilirler; doğanın-tanrının dönüştürücü etkilerine aracılık ederler. Bu nokta, Spinoza'nın öğretisinde de, filmde de serimlenen düşüncenin özünü oluşturur: Yargılayarak yakınma eğilimi, yasadışı bir özgürlükten kaynaklanıp edilginleştirici bir niteliği açığa çıkarırken; evrenin her türlü yargılamadan muaf biçimde olumlanması, etkin bir gücü dışavurmanın önkoşuludur. Dolayısıyla tanrısal belirlenimi benimseyen olumlayıcı düşünce, yargılayıcı nitelikteki çoğunluk ahlakının karşısındadır ve kişi ancak böyle bir algı sayesinde edimsel bir özgürlüğe kavuşur.

Kaynakça

- Bumin, T. (2003). *Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Copleston, F. (2013). *Spinoza*, Aziz Yardımlı (Çev.), İstanbul: İdea Yayınevi.
- Deleuze, G. (2011). *Spinoza – Pratik Felsefe*, U. Baker, A Nahum (Çev.), İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Deleuze, G. (2013). *Spinoza ve İfade Problemi*, A. Nahum (Çev.), İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Deleuze, G. (2014). *Sinema 1 / Hareket-İmge*, S. Özdemir (Çev.), İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Deleuze, G. (2016). *Nietzsche ve Felsefe*, F. Taylan (Çev.), İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Frazer, W.G. (2004). *Altın Dal – Dinin ve Folklorun Kökleri 1*, Doğan M.H. (Çev.), İstanbul: Payel Yayınevi.
- Nietzsche, F. (2002). *Güç İstenci*, S. Umran (Çev.), İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Nietzsche F. (2007). *İnsanca Pek İnsanca – 1. Cilt*, M. Tüzel (Çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2008). *Deccal*, O. Aruoba (Çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Spinoza, B.D. (2006). *Etika*, H.Z. Ülken, Ankara: Dost Kitabevi.
- Spinoza, B.D. (2015). *Kısa İnceleme*, E. Ayhan (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- Spinoza, B.D. (2016). *Teolojik – Politik İnceleme*, C.B. Akal, R. Ergin (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- Spinoza ve Bylenbergh (2015). *Kötülük Mektupları*, A. Nahum, G.Ç. Eksen (Çev.), İstanbul: Norgunk Yayıncılık.